

ZDZISŁAW JANCEWICZ

O B O W I ą Z E K W Z A J E M N E J P O M O C Y M A Ł Ż O N K Ó W
Z A R T. 2 3
K O D E K S U R O D Z I N N E G O I O P I E K U Ń C Z E G O

W P R O W A D Z E N I E

Małżeństwo jest związkiem mężczyzny i kobiety, powstającym na skutek spełnienia przez nupturientów określonych przesłanek, zawartych w art. 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego¹. Zawarcie małżeństwa wiąże się z powstaniem naj-

Ks. dr ZDZISŁAW JANCEWICZ – adiunkt Katedry Prawa Rodzinnego i Praw Rodziny, Instytut Prawa, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: zdzislawj@kul.lublin.pl

¹ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, tekst jedn.: Dz.U. 2015, poz. 583 [dalej: k.r.o.].

„Art. 1. § 1. Małżeństwo zostaje zawarte, gdy mężczyzna i kobieta jednocześnie obecni złożą przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego oświadczenia, że wstępują ze sobą w związek małżeński.

§ 2. Małżeństwo zostaje również zawarte, gdy mężczyzna i kobieta zawierający związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego w obecności duchownego oświadczą wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu i kierownik urzędu stanu cywilnego następnie sporządzi akt małżeństwa. Gdy zostaną spełnione powyższe przesłanki, małżeństwo uważa się za zawarte w chwili złożenia oświadczenia woli w obecności duchownego.

§ 3. Przepis paragrafu poprzedzającego stosuje się, jeżeli ratyfikowana umowa międzynarodowa lub ustawa regulująca stosunki między państwem a kościołem albo innym związkiem wyznaniowym przewiduje możliwość wywołania przez związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu tego kościoła albo innego związku wyznaniowego takich skutków, jakie pociąga za sobą zawarcie małżeństwa przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego.

mniejszej i najbardziej podstawowej wspólnoty, jaką jest rodzina, spełniająca bardzo ważne role i funkcje społeczne. Ponadto poprzez zawarcie małżeństwa małżonkowie przyjmują na siebie także szereg określonych praw i obowiązków, do których wypełnienia i realizacji są oni obowiązani w czasie trwania małżeństwa, a nawet po jego ustaniu. Niewątpliwie są nimi prawa i obowiązki zawarte w art. 23-30 k.r.o.², które w doktrynie zostały określone przez M. Goettela jako „podstawowe”³.

W umieszczonym na czele tej grupy art. 23 k.r.o. ustawodawca formułuje przepis prawny, w którym stwierdza, że: „Małżonkowie mają równe prawa i obowiązki w małżeństwie. Są obowiązani do wspólnego pożycia, do wzajemnej pomocy i wierności oraz do współdziałania dla dobra rodziny, którą przez swój związek założyli”. W pierwszym zdaniu przedmiotowego artykułu ustawodawca

§ 4. Mężczyzna i kobieta, będący obywatelami polskimi przebywającymi za granicą, mogą zawrzeć małżeństwo również przed polskim konsulem lub przed osobą wyznaczoną do wykonywania funkcji konsula”.

² *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, Tytuł I – Małżeństwo, Dział II – Prawa i obowiązki małżonków. W tym miejscu, powołując się na zdanie M. Goettela, warto nadmienić, że przedmiotowe prawa i obowiązki nie doczekały się „[...] do tej pory całościowego opracowania monograficznego”. Zob. M. GOETTEL, *Koncepcja podstawowych praw i obowiązków małżonków w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym*, [w:] T. PŁOSKI i J. KRZYWKOWSKA (red.), *Małżeństwo i rodzina w prawie kanonicznym, polskim i międzynarodowym. Księga pamiątkowa dedykowana ks. prof. Ryszardowi Szychmilerowi*, Olsztyn 2008, s. 345 i przyp. 7. Ta uwaga – jak się wydaje – nie do końca jest już aktualna, ponieważ 2 czerwca 2015 r. na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku została obroniona praca doktorska mgr Marty Jadezak-Żebrowskiej pt.: *Prawa i obowiązki małżonków*, której promotorem był właśnie dr hab. M. Goettel, prof. UwB, ale jednocześnie owa monografia nie została jeszcze opublikowana. Natomiast wśród istniejących publikacji, ujmujących zagadnienie praw i obowiązków opracowanych kompleksowo, można wskazać następujące prace: J.S. PIĄTOWSKI, [w:] J.S. PIĄTOWSKI (red.), *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985, s. 216-287; T. SMYCZYŃSKI, *Prawa i obowiązki małżonków*, „Studia Prawa Prywatnego” 2007, z. 2(5), s. 1-21. Problematykę praw i obowiązków w aspekcie ich funkcji, konstrukcji i charakteru przedstawił M. Goettel we wspomnianym wcześniej opracowaniu *Koncepcja podstawowych praw*, s. 343-355.

³ Jako uzasadnienie do przyjęcia tego określenia podaje się następujące względy:

„1) Chodzi przede wszystkim o grupę praw i obowiązków ściśle związanych z realizacją elementarnych funkcji małżeństwa (czy też patrząc szerzej – funkcji rodziny), zwłaszcza z funkcją emocjonalno-seksualną i prokreacyjną, gospodarczą, socjalną oraz opiekuńczą;

2) Są to dalej prawa i obowiązki kreowane bezpośrednio przez ustawodawcę, zaś ich podmioty (małżonkowie) nie mają żadnych możliwości (poza nielicznymi wyjątkami) kształtowania ich treści;

3) Wreszcie na kształt tychże praw i obowiązków nie ma żadnego wpływu rodzaj ustroju majątkowego, w jakim małżonkowie pozostają. Nawet tym prawom i obowiązkom objętym regulacją działu II k.r.o., które mają charakter wyłącznie majątkowy, należy wyraźnie przeciwstawić prawa i obowiązki należące do sfery małżeńskich ustrojów majątkowych (czyli objętych unormowaniami art. 31-54 k.r.o.)”. Zob. M. GOETTEL, *Koncepcja podstawowych praw*, s. 344.

zawarł zasadę równości (egalitaryzmu) małżonków, która jest wyrazem równouprawnienia kobiety i mężczyzny w życiu rodzinnym⁴, mająca swe normatywne ugruntowanie w art. 33 ust. 1 Konstytucji RP⁵. Jak zauważył J. Ignatowicz, zasada egalitaryzmu małżonków „stanowi zdobycz stosunkowo nową”, wypowiedzianą w sposób bardzo lapidarny i odnoszącą się do praw i obowiązków tak osobistych, jak i majątkowych⁶.

W doktrynie zauważono, iż unormowanie szczegółowych praw i obowiązków małżonków jest bardzo lakoniczne mimo to, że stosunki o charakterze osobistym w małżeństwie i rodzinie mają pierwszoplanowe znaczenie. Należy to jednak tłumaczyć tym, iż charakter przedmiotowych stosunków nie pozwala na szczegółowe ich uregulowanie. Przywołany art. 23 zd. 2 k.r.o., jako pierwszy i podstawowy z tego zakresu przepis, chociaż jest bardzo zwięzły i ograniczony do jednego zdania, to jednak zawiera bardzo głęboką i wszechstronną treść⁷.

W niniejszym opracowaniu autor zamierza zasadniczo skoncentrować się na treści jednego z obowiązków zawartego w art. 23 zd. 2 k.r.o., a mianowicie wzajemnej pomocy małżonków. W tym celu, aby ukazać treść, należy także przedstawić kwestie dotyczące powstania i charakteru prawnego obowiązku wzajemnej pomocy małżonków.

1. POWSTANIE OBOWIĄZKU WZAJEMNEJ POMOCY

Zawarcie małżeństwa przez mężczyznę i kobietę prowadzi do zmiany ich stanu cywilnego i powoduje powstanie rodziny⁸, a także kreuje w sferze osobistej i majątkowej małżonków nowy status prawny w postaci nowo powstałych praw

⁴ Więcej na ten temat: Sz. PIKUS, *Równość mężczyzny i kobiety w małżeńskim prawie osobowym*, [w:] T. RAKOCZY (red.), *Małżeństwo jako zawarty związek mężczyzny i kobiety*, Lublin 2015, s. 93-102.

⁵ Art. 33 ust. 1 ustawy z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 1997, Nr 78, poz. 483 ze zm.) stanowi: „Kobieta i mężczyzna w Rzeczypospolitej Polskiej mają równe prawa w życiu rodzinnym, politycznym, społecznym i gospodarczym”. Zob. J. IGNATOWICZ, M. NAZAR, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2006, s. 50 i 84.

⁶ J. IGNATOWICZ, M. NAZAR, *Prawo rodzinne*, s. 109.

⁷ Tamże, s. 112.

⁸ Zob. art. 27 k.r.o.: „Oboje małżonkowie obowiązani są, każdy według swych sił oraz swych możliwości zarobkowych i majątkowych, przyczyniać się do zaspokajania potrzeb rodziny, którą przez swój związek założyli. Zadośćuczynienie temu obowiązkowi może polegać także, w całości lub w części, na osobistych staraniach o wychowanie dzieci i na pracy we wspólnym gospodarstwie domowym”. W świetle przytoczonego przepisu wynika, że już samo zawarcie małżeństwa prowadzi do założenia rodziny, nawet jeśli małżonkowie nie mają lub nie będą mieć dzieci.

podmiotowych i odpowiadających im wzajemnych obowiązków drugiego małżonka⁹. Jak słusznie zauważył T. Smyczyński, ten nowy status prawny małżonków wyznaczony jest przez normy prawne i dlatego małżonkowie mocą swej woli nie mogą go zmienić lub wyłączyć¹⁰. Należy również zauważyć, iż mężczyzna i kobieta na skutek zawartego małżeństwa przestają być jedynie jednostkami, a stają się członkami wspólnoty rodzinnej, dobrowolnie się z nią integrując i w pewnym zakresie podporządkowując się jej interesom. Utworzenie wspólnoty rodzinnej wymaga od nich wzajemnej rezygnacji, na rzecz tejże wspólnoty, z niektórych atrybutów wynikających z ich osobowości. Dobrowolne przyjęcie przez nich stanu cywilnego wyrażającego się w statusie męża i żony nie pozbawia ich wolności osobistej, ale jednocześnie wyznacza im zakres korzystania z tej wolności. Ta rezygnacja z pewnego zakresu naturalnej swobody osobistej jest podyktowana uniknięciem kolizji w odniesieniu do realizacji istoty i celów małżeństwa, a szczególnie w zakresie obowiązków i praw małżonków¹¹. Każdy z małżonków zatem, będąc obowiązany do określonego zachowania względem drugiego współmałżonka, jest zarazem uprawniony do żądania od niego takiego samego zachowania się wobec siebie¹².

Stosunek rodzinnoprawny jest wyznaczany przez normę k.r.o. ze względu na więź rodzinną, którą w tym przypadku jest małżeństwo, a powstaje on na skutek oświadczenia woli nupturientów¹³. Zawarcie małżeństwa zatem, będące podstawą praw i obowiązków małżeńskich, jest także podstawą i początkiem obowiązku wzajemnej pomocy małżonków.

2. CHARAKTERYSTYKA OBOWIĄZKU WZAJEMNEJ POMOCY

Nie wdając się w szczegółowe dywagacje odnośnie do teorii stosunków cywilnoprawnych, która przekracza ramy tego artykułu, należy jednak wspomnieć, że w teorii prawa cywilnego panuje zgodny pogląd co do tego, że prawa podmiotowe oraz skorelowane z nimi obowiązki stanowią treść stosunku cywilno-

⁹ T. SOKOŁOWSKI, *Komentarz do art. 23 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, [w:] M. ANDRZEJSKI, H. DOLECKI, J. HABERKO, A. LUTKIEWICZ-RUCIŃSKA, A. OLEJNICZAK, T. SOKOŁOWSKI, A. SYLWESTRZAK, A. ZIELONACKI, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, LEX, 2013.

¹⁰ T. SMYCZYŃSKI, *Prawa i obowiązki*, s. 3.

¹¹ Tamże; J.S. PIĄTOWSKI, [w:] J.S. PIĄTOWSKI (red.), *System prawa rodzinnego*, s. 228.

¹² T. SMYCZYŃSKI, *Prawa i obowiązki*, s. 3. Zob. również T. SOKOŁOWSKI, *Komentarz do art. 23*.

¹³ T. SMYCZYŃSKI, *Prawo rodzinne i stosunki rodzinnoprawne*, „Studia Prawa Prywatnego” 2007, z. 1(4), s. 20.

prawnego¹⁴. Słuszną uwagę w tym kontekście poczynił T. Smyczyński, który stwierdził, że: „Prawa i obowiązki małżonków, aczkolwiek mają charakter praw podmiotowych, jednak niektóre z nich, zwłaszcza o charakterze osobistym, różnią się od typowych praw podmiotowych ukształtowanych w Kodeksie cywilnym¹⁵. Prawa osobiste małżonków wynikają bowiem nie ze zobowiązań stron lub ze stosunków własnościowych, lecz są rezultatem szczególnego aktu prawnego, jakim jest zawarcie małżeństwa i powstałej w ten sposób wspólnoty życia dwojga osób. Prawa oraz obowiązki osobiste i majątkowe małżonków wynikają ze stosunku rodzinnoprawnego i są elementem jego treści”¹⁶.

Ustawodawca tytułując II rozdział „Prawa i obowiązki małżonków”, dokonuje swego rodzaju uogólnienia, nie kwalifikując poszczególnych typów relacji bądź do kategorii praw, bądź do kategorii obowiązków. Pozornie jedne z nich konstruuje on jako obowiązki art. 23, 24, 27, 30 k.r.o., a inne jako uprawnienia art. 25, 28¹, 29 k.r.o., co M. Goettel uzasadnia względami semantycznymi. W istocie bowiem są to typy relacji, których konstrukcje mają charakter złożony, stanowiąc jednocześnie obowiązki i prawa. Stąd zrozumiałe jest, że obowiązkiem każdego z małżonków jest określone zachowanie się względem współmałżonka bądź rodziny, a żądanie takiego zachowania się stanowi treść uprawnienia drugiego współmałżonka. Taką niewątpliwie naturę jurydyczną ma wzajemna pomoc między małżonkami¹⁷.

Prawa i obowiązki zawarte w art. 23 zd. 2 k.r.o., w tym wzajemna pomoc małżonków, ograniczają odpowiednio zakres swobody decyzji w sferze interesu małżonków, a ich treść uregulowana jest w normach bezwzględnie obowiązujących i nie może być zmieniona wolą stron. Struktura sytuacji prawnej występującej pomiędzy małżonkami przypomina strukturę typowej więzi obligacyjnej, w której jednak treść wzajemnych świadczeń jest zawsze odmienna, natomiast w małżeństwie treść, zakres i charakter wzajemnych praw i obowiązków są w zasadzie takie same, co wynika z samej natury małżeństwa oraz z przyjętej w prawie polskim zasady egalitaryzmu małżonków¹⁸. Biorąc zaś pod uwagę skuteczność prawa podmiotowego, jakim jest wzajemna pomoc małżonków, to należy stwierdzić, że

¹⁴ Z. RADWAŃSKI, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2002, s. 89.

¹⁵ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, tekst jedn.: Dz.U. 2014, poz. 121 ze zm.

¹⁶ T. SMYCZYŃSKI, *Prawa i obowiązki*, s. 3.

¹⁷ M. GOETTEL, *Koncepcja podstawowych praw*, s. 352.

¹⁸ T. SOKOŁOWSKI, *Komentarz do art. 23*. Podobnie w przedmiotowej kwestii wypowiedział się P. Telusiewicz, który stwierdził, że: „Zawarty w art. 23 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego katalog praw i obowiązków ma charakter bezwzględnie obowiązujący” (P. TELUSIEWICZ, *Zasada wspólnoty małżeńskiej w polskim prawie rodzinnym*, Stalowa Wola 2008, s. 148).

ma ona skuteczność *inter partes*, tzn. prawo przysługujące jednemu z małżonków skutkuje wyłącznie wobec drugiego małżonka, jest zatem prawem względnym¹⁹. W doktrynie istnieje pogląd, jak się wydaje, mniejszości, zgodnie z którym relacje między małżonkami są zazwyczaj objęte sferą życia prywatnego człowieka, która jest traktowana jako jego dobro osobiste. Wówczas prawa i obowiązki między małżonkami jako prawo osobiste są skuteczne względem osób trzecich²⁰.

Odnosząc się do zagadnienia czasu trwania obowiązku wzajemnej pomocy między małżonkami należy stwierdzić, że ustaje on wraz z ustaniem małżeństwa, tzn. przez śmierć jednego lub obojga małżonków, uznanie za zmarłego, rozwód lub unieważnienie małżeństwa. Inaczej sytuacja kształtuje się w przypadku wzajemnej pomocy między małżonkami, gdy zostanie orzeczone separacja, o czym stanowi art. 61⁴ § 3 k.r.o. Przepis ten zawiera charakterystyczne odstępstwo od zasady, ponieważ małżeństwo istnieje, w związku z czym, jeśli wymagają tego względy słuszności, małżonkowie pozostający w separacji prawnej są obowiązani do wzajemnej pomocy²¹.

Dokonując podziału praw i obowiązków małżonków na podstawie kryterium rodzaju chronionego interesu, mamy do czynienia z dwiema kategoriami: prawami i obowiązkami niemajątkowymi i majątkowymi²². Przyjmując to podstawowe

¹⁹ S. GRZYBOWSKI, [w:] *System Prawa Cywilnego*, t. I: *Część ogólna*, Wrocław 1985, s. 239; M. SYCHOWICZ, [w:] K. PIETRZYKOWSKI (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, Warszawa 2006, s. 113; M. GOETTEL, *Koncepcja podstawowych*, s. 353.

²⁰ J.S. PIĄTOWSKI, [w:] J.S. PIĄTOWSKI, *System prawa rodzinnego*, s. 230-231; M. GOETTEL, *Koncepcja podstawowych praw*, s. 353.

²¹ T. SMYCZYŃSKI, *Prawa i obowiązki*, s. 7; M. GOETTEL, *Koncepcja podstawowych praw*, s. 353-354; A. SYLWESTRZAK, *Skutki prawne separacji*, Warszawa 2007, s. 84-86. Należy zauważyć, że inaczej wygląda sytuacja obowiązku wzajemnej pomocy w przypadku separacji faktycznej, o czym więcej w pkt. 3.

²² A. WOLTER, J. IGNATOWICZ, K. STEFANIUK, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, wyd. II, Warszawa 1999, s. 138. Warto nadmienić, że nie zawsze jednoznacznie można określić, czy prawo ma charakter majątkowy czy niemajątkowy, jak ma to miejsce w przypadku prawa do grobu. Zob. tamże, s. 138, przyp. 36. W związku z czym wyróżnił on prawa niemajątkowe i majątkowe. Do tych pierwszych zaliczamy tzw. prawa osobiste, prawa które przysługują osobie fizycznej lub prawnej w celu ochrony jej dóbr osobistych, oraz prawa rodzinne, tj. prawa wynikające ze stosunków rodzinnych, z małżeństwa lub pokrewieństwa albo ze stosunków ukształtowanych na wzór stosunków rodzinnych, np. opieka, kuratela. Te ostatnie zasadniczo są prawami względnymi, a czasem tylko prawami bezwzględnymi. W kategorii praw majątkowych wyróżniamy: prawa rzeczowe, wierzytelności, prawa na dobrach niematerialnych o charakterze niemajątkowym, prawa rodzinne o charakterze majątkowym, prawo do spadku. Jeśli weźmiemy pod uwagę kryterium możliwości bądź niedopuszczalności przeniesienia prawa w drodze czynności prawnej na inny podmiot, to można prawa podmiotowe podzielić na zbywalne i niezbywalne. Prawa niemajątkowe są prawami niezbywalnymi. Tamże, s. 139-140.

kryterium – jak się wydaje – jednak niewystarczające, obowiązek wzajemnej pomocy małżonków należy zaliczyć do kategorii praw i obowiązków niemajątkowych²³. Tę niewystarczalność umieszczenia wzajemnej pomocy wśród praw i obowiązków jedynie niemajątkowych zauważa się, zresztą słusznie, w doktrynie, wskazując, że wzajemna pomoc może dotyczyć zarówno sfery duchowej – niematerialnej, jak i materialnej²⁴. Stąd też w doktrynie w ramach tej systematyki wyodrębnia się trzecią kategorię praw i obowiązków mieszanych, gdzie elementy praw majątkowych i niemajątkowych występują obok siebie, do których zaliczyć należy wzajemną pomoc małżonków²⁵.

Typy relacji między małżonkami to kolejne kryterium, na podstawie którego w doktrynie dokonuje się podziału praw i obowiązków małżonków na wzajemne i względem rodziny, umieszczając wzajemną pomoc małżonków wśród tych pierwszych²⁶.

W analizowanym przepisie art. 23 zd. 2 k.r.o. obowiązek wierności występuje w koniunkcji ze wzajemną pomocą i znajduje się tam na drugim miejscu. Zdaniem T. Sokołowskiego, taka redakcja przepisu uzasadnia nader szerokie rozumienie kategorii wierności, która swym zakresem obejmuje nie tylko aspekt fizyczny, ale odnosi się również do gotowości niesienia pomocy w sytuacjach trudnych²⁷. Nie wydaje się jednak, by te dwa prawa i obowiązki należało koniecznie rozpatrywać łącznie, co znajduje potwierdzenie w orzecznictwie²⁸ i doktrynie²⁹, koncentrujące

²³ T. SOKOŁOWSKI, *Komentarz do art. 23*; M. GOETTEL, *Koncepcja podstawowych praw*, s. 344. A. Zieliński zaliczył wzajemną pomoc do niemajątkowych praw i obowiązków małżonków. A. ZIELIŃSKI, *Prawo rodzinne i opiekuńcze w zarysie*, Warszawa 2011, s. 62.

²⁴ T. SMYCZYŃSKI, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 1999, s. 62; TENŻE, *Prawa i obowiązki*, s. 6-7; M. GOETTEL, *Koncepcja podstawowych praw*, s. 346.

²⁵ Takie stanowisko jest podzielane przez orzecznictwo jak i doktrynę. NSA rozpatrując kwestię prawa pomocy osobie fizycznej uznał, iż obowiązek wzajemnej pomocy między małżonkami nie ma charakteru jedynie moralnego, jak tego oczekiwalby skarżący, ale ma charakter normatywny, na co wskazuje art. 23 k.r.o. Ponadto nie jest on zależny od rodzaju ustroju majątkowego między małżonkami. Postanowienie NSA w Warszawie z dnia 10 lutego 2014 r., I FZ 530/13, LEX nr 1422571. M. GOETTEL, *Koncepcja podstawowych praw*, s. 348 oraz G. Jędrejek, który lakonicznie stwierdza, iż obowiązek wzajemnej pomocy dotyczy zarówno sfery duchowej, jak i materialnej, chociaż aktualizując publikację A. Zielińskiego *Prawo rodzinne i opiekuńcze w zarysie*, umieszcza go wśród praw i obowiązków niemajątkowych. Zob. G. JĘDREJEK, *Komentarz do art. 23 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, [w:] G. JĘDREJEK, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Małżeństwo. Komentarz do art. 1-61(6)*, LEX, 2013, LEX nr 140096

²⁶ M. GOETTEL, *Koncepcja podstawowych praw*, s. 348-349.

²⁷ T. SOKOŁOWSKI, *Komentarz do art. 23*, teza 12.

²⁸ Wyrok SN z dnia 6 lutego 2002 r., V CKN 741/00, LEX nr 424457; Wyrok SA w Poznaniu z dnia 9 września 2009 r., I ACa 565/09, LEX nr 756661.

²⁹ J. HALBERDA, *Separacja – wybrane zagadnienia materialnoprawne (przesłanki, skutki)*, „Rejent” 2001, nr 11, s. 85-114; P. TELUSIEWICZ, *Zasada wspólnoty małżeńskiej*, s. 162-165.

się nie na obu, ale na jednym z nich. Nie ulega jednak wątpliwości, że mogą być one ze sobą ściśle związane³⁰, gdyż wzajemna pomoc małżonków może dotyczyć również kwestii ich wzajemnej wierności, którą małżonkowie winni rozpatrywać w relacji do siebie³¹.

W doktrynie wyrażono pogląd, iż zagadnienia wzajemnej pomocy i współdziałania dla dobra rodziny, chociaż są ze sobą ściśle związane, to jednak można je analizować również odrębnie³². M. Goettel słusznie zauważa, iż wzajemna pomoc mieści się w ramach szerszej kategorii, jaką jest współdziałanie dla dobra rodziny, którą małżonkowie założyli, gdyż niewątpliwie spotykamy się tu z działaniami podejmowanymi nie tylko wobec małżonków, ale także działaniami, które mogą mieć znaczenie dla poszczególnych członków rodziny³³.

3. TREŚĆ OBOWIĄZKU WZAJEMNEJ POMOCY

W doktrynie obowiązek wzajemnej pomocy jest definiowany jako ten, który obejmuje wszelkie czynności faktyczne małżonka, wspierające współmałżonka w wykonywaniu przez niego jego praw i obowiązków wynikających z małżeństwa³⁴. Zawarcie małżeństwa jest związaniem losów obojga małżonków na czas życia oraz ich udziału zarówno w powodzeniu, jak i trudnościach życiowych każdego z nich. Pomoc i współdziałanie małżonków może dotyczyć sfery duchowej oraz sfery materialnej. Najczęściej jednak stosowne postawy i działania mają na względzie obydwa obszary życia małżonków³⁵.

W ramach wzajemnej pomocy małżonków można mówić o wsparciu moralnym. W tym kontekście owa pomoc powinna być świadczona małżonkowi znajdującemu się w niepomyślnych okolicznościach życiowych, w szczególności takich jak choroba³⁶. W jednym z wyroków Sąd Apelacyjny w Białymstoku zau-

³⁰ M. LECH-CHELMIŃSKA, V. PRZYBYŁA, *Praktyczny komentarz z orzecznictwem. Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, Warszawa 2006, s. 53.

³¹ Wyrok SA w Katowicach z dnia 18 lutego 2010 r., I ACa 29/10, LEX nr 1120359.

³² J.S. Piąkowski zauważa, że doktryna te dwa obowiązki traktuje zwykle odrębnie, jednak jego zdaniem są one ze sobą tak ściśle sprzężone, że przeprowadzenie między nimi granicy byłoby trudne. Zob. J.S. PIĄKOWSKI, [w:] J.S. PIĄKOWSKI (red.), *System prawa rodzinnego*, s. 237. Wymienione wyżej obowiązki traktuje odrębnie P. Telusiewicz, jednakże w kontekście omawiania zasady wspólnoty małżeńskiej. Zob. D. TELUSIEWICZ, *Zasada wspólnoty małżeńskiej*, s. 148-150.

³³ M. GOETTEL, *Koncepcja podstawowych praw*, s. 347.

³⁴ M. SYCHOWICZ, [w:] K. PIETRZYKOWSKI (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, s. 115; P. TELUSIEWICZ, *Zasada wspólnoty małżeńskiej*, s. 148.

³⁵ T. SMYCZYŃSKI, *Prawa i obowiązki*, s. 6.

³⁶ WSA w Poznaniu stwierdził, iż w ramach wzajemnych obowiązków alimentacyjnych małżonkowie są zobowiązani do działania w zakresie zaspokajania dobra rodziny, a co w przedmiotowym

ważył, iż porzucenie małżonka doświadczonego ciężką chorobą, a więc w chwili, gdy potrzebuje on specjalnie troskliwej opieki, pomocy i serdecznego współczucia, z zasady spotyka się z moralnym sprzeciwem ze strony ogółu społeczeństwa³⁷. Wydzwitek moralny ma również obowiązek wzajemnej pomocy w sytuacji opieki nad członkiem rodziny, na co zwraca się dość często uwagę w orzecznictwie. Sądy wywodzą, że małżonkowie są zobowiązani nie tylko do współdziałania dla dobra rodziny oraz zaspokajania potrzeb rodziny, którą przez swój związek założyli, ale co istotne, do wzajemnej pomocy, pod pojęciem której należy rozumieć pomoc w sytuacjach wyjątkowych, a taką stanowi choroba czy niepełnosprawność. Podkreślić trzeba, że obowiązek opieki nad członkiem rodziny, jakim jest małżonek, znajduje swoje umocowanie w systemie nie tylko norm moralnych, ale także i norm prawnych³⁸. Przedmiotowy obowiązek wzajemnej pomocy małżonków, zdaniem sądu, w zależności od sytuacji, może przybierać postać pomocy w formie świadczenia pieniężnego lub osobistego. NSA wskazuje, że istniejący podział ról i obowiązków w rodzinie może prowadzić do sytuacji, w której jeden z małżonków – rodzic (w tym przypadku matka – ZJ) nie zarabkuje z uwagi na opiekę nad córką. W takim układzie naturalną rzeczą jest pomoc finansowa współmałżonka³⁹.

Inna trudna sytuacja w życiu małżonków i rodziny może się wiązać z pomocą i opieką nad niepełnosprawnym małżonkiem. Z ustawy o świadczeniach rodzinnych⁴⁰ wynika, że specjalny zasiłek opiekuńczy przysługuje temu, na kim w świetle przepisów k.r.o. ciąży obowiązek alimentacyjny. W odniesieniu do przedmiotowego zagadnienia WSA w Lublinie uznał, że obowiązek małżonków do zaspokajania potrzeb rodziny ma charakter alimentacyjny i wchodzi w zakres obowiązków wzajemnej pomocy i współdziałania dla dobra rodziny z art. 23 k.r.o.⁴¹

kontekście jest bardzo istotne, do wzajemnej pomocy także w przypadku choroby współmałżonka. Wyrok WSA w Poznaniu z dnia 5 grudnia 2013 r., IV SA/Po 933/13, LEX nr 1437718.

³⁷ Wyrok SA w Białymstoku z dnia 24 czerwca 1997 r., I ACr 162/97, OSA 1998, nr 9, poz. 42, LEX nr 34262; P. TELUSIEWICZ, *Zasada wspólnoty małżeńskiej*, s. 149.

³⁸ Wyrok WSA w Łodzi z dnia 16 kwietnia 2010 r., II SA/Łd 180/10, LEX nr 620007; Wyrok WSA w Warszawie z dnia 31 sierpnia 2010 r., I SA/Wa 875/10, LEX nr 737599 i przywołane w nim orzecznictwo; Wyrok WSA w Łodzi z dnia 28 października 2010 r., II SA/Łd 1000/10, LEX nr 755666; Wyrok WSA w Łodzi z dnia 5 kwietnia 2012 r., II SA/Łd 216/12, LEX nr 1139079; Wyrok WSA w Poznaniu z dnia 16 października 2013 r., II SA/Po 719/13, LEX nr 1390267. Zob. T. SMYCZYŃSKI, *Prawa i obowiązki*, s. 6-7.

³⁹ Postanowienie NSA w Warszawie z dnia 12 kwietnia 2010 r., I FZ 50/10, LEX nr 619705.

⁴⁰ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, tekst jedn.: Dz.U. 2015, poz. 114 ze zm.

⁴¹ Wyrok WSA w Lublinie z dnia 6 maja 2014 r., II SA/Lu 873/13, LEX nr 1467891. Podobne stanowisko zajęło wcześniej SKO we Wrocławiu: „Pomimo że k.r.o. nie przewiduje wprost istnienia obowiązku alimentacyjnego pomiędzy małżonkami, to wynikający z przepisów art. 23 i 27 k.r.o. obowiązek wzajemnej pomocy małżonków, w tym obowiązek łożenia na utrzymanie współmałżon-

Zakłócenie porządku moralnego, a zarazem niewypełnienie obowiązku pomocy wobec współmałżonka jest naruszeniem zasady wierności, które prowadzi do złamania danego słowa. W ocenie NSA naruszenie wierności przyczynia się do zakłócenia realizacji obowiązku świadczenia pomocy wzajemnej⁴².

Obowiązek wzajemnej pomocy małżonków może być również realizowany w trudnościach codziennego życia, czego przykładem jest pomoc w zwalczaniu problemu związanego z uzależnieniem od alkoholu. Zdaniem Sądu Najwyższego, w dochodzeniu do trzeźwego życia przez alkoholika ważną rolę odgrywa pomoc osób najbliższych, a wśród nich szczególnie pomoc drugiego małżonka, co jest niewątpliwie treścią przedmiotowego obowiązku. Sąd Najwyższy jednak zauważa, że ze względu na dość drastyczne zachowywanie się małżonka dotkniętego alkoholizmem, nie można wymagać od współmałżonka – w płaszczyźnie prawa – dalszego życia z małżonkiem – alkoholikiem, bo sprzeciwia się temu dobro rodziny, a w niej szczególnie dobro małoletnich dzieci stron⁴³.

Należy dodać, że w orzecznictwie wyrażono pogląd, iż obowiązek wzajemnej pomocy i współdziałania dla dobra rodziny, wynikający z art. 23 k.r.o., nie może być rozumiany jako pozbawiony wyjątków, bezwzględny obowiązek, i to obciążający małżonków niezależnie od konkretnych okoliczności sprawy, a zwłaszcza zachowania się każdego z nich, nawet jeśli określonych przejawów takiego zachowania nie można oceniać w kategoriach winy. Mogą więc zaistnieć takie okoliczności, w których jeden z małżonków nie ma prawa wymagać od współmałżonka opieki nad nim w taki sposób, jaki życzyłby sobie tego ten pierwszy, bez względu na sposób jego zachowania się. Ponadto można stwierdzić, że obowiązki wynikające ze stosunków małżeńskich i rodzinnych nie powinny ograniczać życia osobistego każdego z małżonków w większym zakresie, aniżeli wymaga tego dobro rodziny⁴⁴.

W ramach obowiązku wzajemnej pomocy można rozważyć kwestię wspierania współmałżonka w utrzymaniu jego dziecka, które dla jego współmałżonka jest pasierbem. Zgodnie z doktryną, należy uznać, iż zagadnienie to jest powiązane z obowiązkiem alimentacyjnym ojczyma lub macochy względem pasierba,

ka, uzasadnia uwzględnianie tych przepisów przy ocenie prawa do świadczenia pielęgnacyjnego, obok przepisów art. 128 i 129 k.r.o.”. Decyzja SKO we Wrocławiu z dnia 5 grudnia 2011 r., SKO 4316/165/11, LEX nr 1116845; Decyzja SKO we Wrocławiu z dnia 28 czerwca 2010 r., SKO 4316/57/10, LEX nr 726240.

⁴² Postanowienie NSA z dnia 12 kwietnia 2010 r., I FZ 50/10, LEX nr 619705.

⁴³ Wyrok SN z dnia 9 listopada 2001 r., I CKN 438/00, LEX nr 529703.

⁴⁴ Wyrok SN z dnia 18 marca 1999 r., I CKN 1050/97, OSNC 1999, nr 10, poz. 177, LEX nr 36872; uchwała pełnego składu SN Izby Cywilnej z dnia 18 marca 1968 r., III CZP 70/66, OSNCP 1968, z. 5, poz. 77.

który jednak jest unormowany odrębnymi przepisami. W związku z powyższym wydaje się, że art. 23 k.r.o. nie może być podstawą żądania środków utrzymania dla pasierba, aczkolwiek niewykluczona jest w tym zakresie pomoc dobrowolna. Warto również zauważyć, że obowiązek wzajemnej pomocy między małżonkami, nawet gdyby miał w konkretnej sytuacji polegać na pomocy materialnej, nie jest obowiązkiem alimentacyjnym. Pomoc materialna może dotyczyć: ułatwienia np. spłaty długu współmałżonka, pomocy w wykonywaniu obowiązku alimentacyjnego współmałżonka względem jego krewnych (a więc poza własnym obowiązkiem alimentacyjnym). Jeżeli natomiast treścią żądania byłoby dostarczenie środków utrzymania, to takie żądanie należy rozpatrywać w ramach przepisów o obowiązku alimentacyjnym⁴⁵.

Ułatwienie pracy zarobkowej drugiemu małżonkowi, to także materialny rodzaj realizacji obowiązku wzajemnej pomocy. W tym przypadku małżonek wykonuje jednocześnie obowiązek współdziałania dla dobra rodziny, która utrzymuje się z dochodów, jakie małżonek uzyskuje ze swej działalności zarobkowej. Spełnianie tego obowiązku polega na tym, że nie tylko żona wyręczająca męża w zajęciach domowych, ale także i mąż, który w podobny sposób ułatwia żonie kontynuację pracy zawodowej, mimo urodzenia dziecka, bądź ułatwia jej uzyskanie kwalifikacji zawodowych⁴⁶.

Pomoc jednego małżonka przy wykonywaniu zawodu lub przy prowadzeniu zakładu przez drugiego małżonka jest doniosłym zagadnieniem prawnym ze względu na swobodę w prowadzeniu różnorodnych inicjatyw gospodarczych jednostki i możliwości wykonywania pracy na własny rachunek, co może mieć podstawę prawną w art. 23 k.r.o. Niewątpliwie zastosowanie przedmiotowego artykułu o obowiązku wzajemnej pomocy małżonków może mieć zastosowanie w sytuacji, gdy małżonek świadczący pomoc drugiemu małżonkowi przy wykonywaniu przez niego zawodu, bądź prowadzeniu zakładu, realizuje ów obowiązek w powiązaniu ze współdziałaniem dla dobra rodziny. Jednym z czynników, który winien być brany pod uwagę przy konstruowaniu takiego obowiązku, jest współdziałanie dla dobra rodziny, co oznacza, iż można go formułować jedynie w granicach przyczyniania się w tej postaci do zaspokajania potrzeb rodziny. Świadczenie pracy na rzecz współmałżonka w ramach wzajemnej pomocy będzie miało miejsce w sytuacjach wyjątkowych, takich jak choroba współmałżonka. Innym czynnikiem, który należy brać po uwagę w łączności z pierwszym, jest rzeczy-

⁴⁵ T. SMYCZYŃSKI, *Prawa i obowiązki*, s. 7.

⁴⁶ Tamże.

wista możliwość świadczenia takiej pomocy. Stąd należy wziąć pod uwagę stan zdrowia małżonka, wykonywanie własnej pracy zawodowej, a także obowiązki związane z wychowaniem dzieci oraz zasadę równouprawnienia małżonków i uwzględnienie interesu każdego z nich i dobra ich rodziny⁴⁷. W tym kontekście widać wyraźnie, iż obowiązek wzajemnej pomocy małżonków powinien być zawsze rozpatrywany w odniesieniu do dobra rodziny.

Obowiązek wzajemnej pomocy z art. 23 k.r.o., chociaż nie zostało to wprost wyrażone, dotyczy wyłącznie udzielania małżonkowi pomocy nieodpłatnie, i jest ona uzasadniona istnieniem życiowej wspólnoty, którą tworzą małżonkowie, oraz wyrazem życzliwości wobec partnera. Obowiązku wynagrodzenia, odpłatności za pracę, nie można wiązać z art. 23 k.r.o., lecz ze stosunkiem zobowiązaniowym, z którym mamy do czynienia na gruncie przepisów kodeksu pracy⁴⁸. Zdaniem M. Skąpskiego, obowiązek wzajemnej pomocy małżonków inaczej kształtuje się w sferze życia rodzinnego, a inaczej w sferze zawodowej. Przedmiotowy obowiązek należy odnieść przede wszystkim, i to w najszerszym zakresie, do sfery życia wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej, czyli obszaru bliskich kontaktów między małżonkami⁴⁹.

W tym kontekście odnosząc się do obowiązku wzajemnej pomocy małżonków należy stwierdzić, że w jego ramach, zgodnie z normą art. 23 k.r.o., będzie on miał zastosowanie wyłącznie do pracy świadczonej okazjonalnie lub w niewielkim rozmiarze. Co więcej, praca świadczona w ramach obowiązku pomocy małżonkowi, zasadniczo nie podlega regulacji prawa pracy, a zatem norma regulująca małżeński obowiązek pomocy i normy konstruujące stosunek pracy na podstawie art. 22 § 1 k.p. nie mają wspólnego zakresu zastosowania⁵⁰. Takie ujęcie problematyki wskazuje więc na mieszany charakter obowiązku wzajemnej pomocy. Nie przekreśla bowiem wzajemnego wspierania się małżonków ze środków uzyskiwanych ze świadczonej pracy, ale jedynie okazjonalnie, zatem nie można jej wiązać z realizacją pracy wynikającej ze stosunku pracy na gruncie kodeksu pracy.

⁴⁷ Tamże, s. 6-7; A. DYONIAK, *Praca świadczona przez małżonka w zakładzie współmałżonka albo przy wykonywaniu przez niego zawodu*, „Studia Prawnicze” 1992, nr 3-4, s. 60-61.

⁴⁸ M. SKĄPSKI, *Świadczenie pracy podporządkowanej w ramach małżeńskiego obowiązku pomocy (art. 23 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego)*, „Państwo i Prawo” 1999, z. 12(646), s. 56-57; ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy, tekst jedn.: Dz.U. 2014, poz. 1502 ze zm. [dalej: k.p.].

⁴⁹ M. SKĄPSKI, *Świadczenie pracy podporządkowanej*, s. 62.

⁵⁰ Tamże, s. 68. Art. 22 § 1 k.p.: „Przez nawiązanie stosunku pracy pracownik zobowiązuje się do wykonywania pracy określonego rodzaju na rzecz pracodawcy i pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę, a pracodawca – do zatrudniania pracownika za wynagrodzeniem”.

Obowiązek wzajemnej pomocy można rozpatrywać także na kanwie ubezpieczeń społecznych w kontekście współpracy przy prowadzeniu działalności gospodarczej. Jednym z kryteriów podlegania obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym przy prowadzeniu działalności gospodarczej z art. 8 ust. 11 u.s.⁵¹ jest posiadanie statusu osoby współpracującej. SN w wyroku uznał, „że za współpracę przy prowadzeniu działalności gospodarczej, powodującą obowiązek ubezpieczeń emerytalnego i rentowych, uznać należy taką pomoc udzieloną przedsiębiorcy przez jego małżonka, która ma charakter stały i bez której stanowiące majątek wspólny dochody z tej działalności nie osiągałyby takiego pułapu, jaki zapewnia ich współdziałanie w tym przedsięwzięciu”⁵². Jeśli zatem mamy do czynienia jedynie z okazjonalną pomocą małżonka, którą świadczy on osobie prowadzącej działalność gospodarczą, to można uznać, że tak rozumiana współpraca nie mieści się w pojęciu współpracy z art. 8 ust. 11 u.s., a jest jedynie wypełnianiem obowiązku art. 23 i 27 k.r.o. Powyższa interpretacja pojęcia „współpraca” jest pojmowana jako obowiązek wzajemnej pomocy małżonków⁵³.

Ustalanie prawa do nabycia renty rodzinnej po zmarłym współmałżonku związane jest z ustaleniem istnienia wspólności małżeńskiej. W wyroku wydanym przez Sąd Apelacyjny w Gdańsku wskazano, że wyznacznikiem wspólności małżeńskiej jest wspólne pożycie małżonków w rozumieniu art. 23 k.r.o. i że ustaje ono na skutek rozkładu pożycia, gdy dojdzie do zerwania wszystkich więzi łączących małżonków. Może zatem istnieć sytuacja, gdy formalnie małżeństwo istnieje, a faktycznie już nie istnieje, a co za tym idzie – małżonkowie nie wypełniają względem siebie przedmiotowych obowiązków, w tym obowiązku wzajemnej pomocy, co skutkuje tym, że małżonkowi po śmierci współmałżonka nie będzie przysługiwało prawo do renty rodzinnej, ponieważ w chwili śmierci pomiędzy małżonkami nie istniała faktyczna wspólność małżeńska⁵⁴.

Relacji między regulacją ustroju majątkowego małżeńskiego a obowiązkiem wzajemnej pomocy dotyczy orzeczenie NSA, w którym wywieziono, że obo-

⁵¹ Według art. 8 ust. 11, za osobę współpracującą z osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność uważa się małżonka, dzieci własne, dzieci drugiego małżonka i dzieci przysposobione, rodziców, macochę i ojczyma oraz osoby przysposabiające, jeżeli pozostają z nimi we wspólnym gospodarstwie domowym i współpracują przy prowadzeniu tej działalności; nie dotyczy to tylko osób, z którymi została zawarta umowa o pracę w celu przygotowania zawodowego. Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, tekst jedn.: Dz.U. 2013, poz. 1442 ze zm. [dalej: u.s.].

⁵² Wyrok SN z dnia 20 maja 2008 r., II UK 286/07, OSNP 2009, nr 5-6, poz. 241.

⁵³ Wyrok SAp w Łodzi z dnia 11 lutego 2015 r., III AUa 678/14, LEX nr 1661221.

⁵⁴ Wyrok SAp w Gdańsku z dnia 9 maja 2014 r., III AUa 1480/13, LEX nr 1488586. Zob. także Wyrok SAp w Gdańsku z dnia 14 maja 2014 r., III AUa 1441/13, LEX nr 1477036.

wiązku pomocy z art. 23 k.r.o. nie wyklucza automatycznie zawarcie umowy o wyłączeniu majątkowego ustroju ustawowego pomiędzy małżonkami⁵⁵. Wzmocnieniem tego stanowiska jest inne orzeczenie, zgodnie z którym rozdzielnosc majątkowa małżeńska w świetle przepisów prawa rodzinnego odnosi się, jak sama nazwa wskazuje, do majątków małżonków, a nie do ich wzajemnych obowiązków. Rozdzielnosc majątkowa dotyczy kwestii zobowiązań każdego z małżonków wobec osób trzecich, a także kwestii samodzielnego dysponowania i zarządzania swoimi majątkami⁵⁶. Ponadto, jak zauważył WSA w Białymstoku, zmiana w trakcie małżeństwa ustroju majątkowego w formie zawartej przez małżonków umowy w zasadzie nie powinna nic zmieniać w zakresie praw i obowiązków małżonków, wynikających z art. 23, 27 i 28¹ k.r.o. Co istotne, zmiana ustroju majątkowego – ze wspólności ustawowej na rozdzielnosc majątkową – nie może być przyjmowana jako zerwanie więzi gospodarczej, która w prawidłowo funkcjonującym małżeństwie jest zachowana, niezależnie od tego, jaki ustrój majątkowy istnieje między małżonkami⁵⁷.

Wprowadzenie do k.r.o. w 2005 r. przepisów o rozdzielnosci majątkowej przyczyniło się w ostatnich latach w orzecznictwie do rozstrzygnięcia wielu spraw związanych z przyznaniem przez sąd prawa pomocy, czy to w zakresie częściowym, czy całkowitym⁵⁸, które może mieć związek z obowiązkiem wzajemnej pomocy małżonków. W jednym z orzeczeń NSA uznał, że małżonkowie są zobowiązani do wzajemnej pomocy i z tego obowiązku nie zwalnia pozostawanie w rozdzielnosci majątkowej. Małżonek żądający zwolnienia z poniesienia kosztów sądowych nie może się zasłaniać brakiem wiedzy o warunkach materialnych (źródłach dochodu) współmałżonka z powodu nieutrzymywania kontaktów z małżonkiem, z którym nie pozostaje w separacji⁵⁹.

⁵⁵ Postanowienie NSA z dnia 15 lipca 2008 r., II FZ 263/08, LEX nr 494287.

⁵⁶ Postanowienie NSA z dnia 23 lipca 2009 r., I FZ 272/09, LEX nr 552228.

⁵⁷ Wyrok WSA w Białymstoku z dnia 9 grudnia 2010 r., I ACA 565/10, OSAB 2011, nr 1, poz. 10-16, LEX nr 787368.

⁵⁸ Art. 246 § 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi, tekst jedn.: Dz.U. 2012, poz. 270 ze zm. [dalej: p.p.s.a.] art. 246 § 1. Przyznanie prawa pomocy osobie fizycznej następuje:

1) w zakresie całkowitym – gdy osoba ta wykaże, że nie jest w stanie ponieść jakichkolwiek kosztów postępowania;

2) w zakresie częściowym – gdy wykaże, że nie jest w stanie ponieść pełnych kosztów postępowania, bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny.

⁵⁹ Postanowienie NSA z dnia 6 października 2004 r., GZ 71/04, ONSA WSA 2005, nr 1, poz. 8, LEX nr 141470.

Jeśli osoba domagająca się zwolnienia z kosztów sądowych nie osiąga dochodów, to należy wziąć pod uwagę możliwości finansowe współmałżonka oraz innych osób z rodziny zobowiązanych do alimentacji. Małżonkowie mają – wynikający z art. 23 k.r.o. – obowiązek wzajemnej pomocy w ponoszeniu kosztów sądowych, a obowiązek ten istnieje niezależnie od łączącego małżonków ustroju majątkowego, bowiem pozostawanie wnioskodawcy we wspólnym gospodarstwie domowym ze współmałżonkiem usprawiedliwia ocenę możliwości płatniczych w odniesieniu do sytuacji majątkowej całej rodziny⁶⁰.

Odmienne w kwestii przyznania prawa pomocy wypowiedział się Sąd Administracyjny w innym orzeczeniu. Zdaniem Sądu, zgodnie z treścią art. 23 k.r.o., małżonkowie mają równe prawa i obowiązki w małżeństwie. Są obowiązani do wspólnego pożycia, do wzajemnej pomocy i wierności oraz do współdziałania dla dobra rodziny, którą przez swój związek założyli. Przepis ten w istocie nakłada na małżonków obowiązek wzajemnej pomocy, tak w sferze materialnej, jak i niematerialnej. Jednakże istnienie umowy małżeńskiej majątkowej może ten obowiązek w zakresie ustroju materialnego (majątkowego) zmienić zgodnie z wolą zawierających taką umowę – art. 48 do 51⁵ k.r.o. Jak natomiast wynika z treści art. 51 i 51¹ k.r.o., małżonkowie ustanawiając rozdzielny ustrój majątkowy, zachowują zarówno majątek nabyty przed zawarciem umowy, jak i majątek nabyty później, a także każdy z małżonków zarządza samodzielnie swoim majątkiem. Ideą rozdzielności majątkowej jest zatem dysponowanie przez każdego z małżonków swoim majątkiem z wyłączeniem współmałżonka, co przekłada się również na obowiązki nałożone przytoczonym art. 23 k.r.o. w zakresie obowiązku wzajemnej pomocy. Umowa rozdzielności majątkowej będzie miała zatem taki skutek, że małżonkowie będą mogli, według swego uznania, pomagać sobie nawzajem w zakresie majątkowym czy finansowym, lecz nie ciąży na żadnym z nich obowiązek takiej pomocy wobec faktu, iż każde z nich posiada majątek odrębny, którym zarządza i dysponuje bez udziału współmałżonka wedle własnego uznania. Przenosząc powyższe rozważania na grunt niniejszej sprawy, uznać należy, iż skarżący wobec faktu istnienia pomiędzy nim a jego żoną umowy majątkowej wyłączającej ustawowy ustrój wspólności majątkowej, nie mógł

⁶⁰ Postanowienie NSA w Warszawie z dnia 15 marca 2012 r., I OZ 150/12, LEX nr 1136745; Postanowienie NSA w Warszawie z dnia 3 listopada 2011 r., I OZ 817/111, LEX nr 1069736; Postanowienie NSA w Warszawie z dnia 31 maja 2012 r., I OZ 410/12, LEX nr 1239478; Wyrok WSA w Poznaniu z dnia 16 października 2013 r., II SA/Po 719/13, LEX nr 1390267. Zob. D.E. KOTŁOWSKI, *Komentarz orzeczniczy do art. 23 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Wybór orzecznictwa*, Wolters Kluwer 2014, LEX nr 405923.

domagać się pomocy finansowej ze strony żony w związku z prowadzoną sprawą sądową, a w konsekwencji nie miał obowiązku przedstawiania sytuacji materialnej żony, która pozostawała bez wpływu na możliwości ponoszenia kosztów procesu przez skarżącego wobec wyłączenia obowiązku z art. 23 k.r.o.⁶¹

Obowiązek wzajemnej pomocy z art. 23 k.r.o. można rozpatrywać na gruncie prawa karnego w powiązaniu z obowiązkiem gwaranta, który polega na tym, że małżonkowie są gwarantami swojego bezpieczeństwa, tzn. że są oni zobowiązani prawnie do odwrócenia niebezpieczeństwa grożącego współmałżonkowi pod groźbą odpowiedzialności z art. 2 k.k.⁶² Obowiązek wzajemnej pomocy należy uznać za źródło obowiązku gwaranta bezpieczeństwa. Wydaje się, iż ustawodawcy chodziło zapewne o podkreślenie szczególnego zobowiązania do pomocy, jako że do pomocy osobie znajdującej się w niebezpieczeństwie utraty życia lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu zobligowany jest każdy⁶³. Pojawia się zatem pytanie, czy obowiązek ten ciąży na małżonku, nawet jeśli nastąpił trwały rozkład pożycia małżeńskiego, mimo że małżeństwo formalnie nie zostało rozwiązane? M. Kliś przyjmuje, iż do powstania obowiązku gwaranta potrzebna jest faktyczna możliwość jego wykonywania, która nie istnieje w przypadku trwałego rozkładu pożycia małżeńskiego i nie może być tu mowy o odpowiedzialności karnej w myśl art. 2 k.k., a co najwyżej – może mieć zastosowanie art. 162 k.k. o nieudzieleniu pomocy⁶⁴.

Inne stanowisko w odniesieniu do przedmiotowego zagadnienia zajęła M. Kucwaj⁶⁵. Uważa ona, że przyjęcie stanowiska M. Klisia o odpowiedzialności karnej byłoby dalece ocenne, co nie znajduje podstaw w ustawie. Nie należy zatem uzależniać odpowiedzialności małżonków od faktycznego funkcjonowania

⁶¹ Postanowienie NSA w Warszawie z dnia 18 maja 2010 r., II GZ 93/10, LEX nr 673853.

⁶² Należy go rozumieć zgodnie z art. 2 Kodeksu karnego, który stanowi: „Odpowiedzialności karnej za przestępstwo skutkowe popełnione przez zaniechanie podlega ten tylko, na kim ciążył prawny, szczególny obowiązek zapobiegnięcia skutkowi”. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. 1997, Nr 88, poz. 553 ze zm. [dalej: k.k.].

⁶³ Art. 162 k.k. § 1. „Kto człowiekowi znajdującemu się w położeniu grożącym bezpośrednim niebezpieczeństwem utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu nie udziela pomocy, mogąc jej udzielić bez narażenia siebie lub innej osoby na niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3”.

§ 2. „Nie popełnia przestępstwa, kto nie udziela pomocy, do której jest konieczne poddanie się zabiegowi lekarskiemu albo w warunkach, w których możliwa jest niezwłoczna pomoc ze strony instytucji lub osoby do tego powołanej”.

⁶⁴ M. KLIŚ, *Źródła obowiązku gwaranta w polskim prawie karnym*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 1999, z. 2, s. 178-179.

⁶⁵ M. KUCWAJ, *Wybrane przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego jako źródła obowiązku gwaranta*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2010, t. 82, s. 142-145.

małżeństwa i dlatego „wystarczająca będzie tu możliwość wyłączenia odpowiedzialności małżonków, których pożycie uległo rozkładowi, na płaszczyźnie obiektywnego przypisania skutku”⁶⁶.

W doktrynie obowiązek wzajemnej pomocy łączony jest z problematyką mieszkania, która niewątpliwie z punktu widzenia małżonków jest bardzo ważna. Zauważono, że naruszenie art. 24 k.r.o. i samodzielne rozporządzenie mieszkaniem rodzinnym może naruszać obowiązek wzajemnej pomocy lub obowiązek zaspokajania potrzeb rodziny, wyjątkowo także może naruszać zasady współżycia społecznego. Zdaniem A. Urbańskiej-Łukaszewicz, dla dobra rodziny małżonkowi powinno przysługiwać uprawnienie do podważania rozporządzeń współmałżonka dotyczących mieszkania rodzinnego, gdy jego działania są sprzeczne z dobrem rodziny⁶⁷. W ramach obowiązku wzajemnej pomocy małżonkowie powinni zatem mieć na uwadze także kwestię mieszkania, nawet jeśli prawo do mieszkania przysługuje jednemu z małżonków.

ZAKOŃCZENIE

W artykule podjęto zagadnienie jednego z obowiązków, zawartego w art. 23 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, jakim jest wzajemna pomoc małżonków. Celem artykułu jest analiza powstania, charakterystyka oraz wskazanie treści obowiązku wzajemnej pomocy między małżonkami.

Przedmiotowy obowiązek powstaje wraz z chwilą zawarcia przez mężczyznę i kobietę związku małżeńskiego. Wynika on ze stosunku rodzinnoprawnego, jakim jest zawarcie małżeństwa; posiada złożoną konstrukcję prawną, jest więc obowiązkiem występującym po stronie jednego małżonka, a prawem po stronie współmałżonka; jest on normą o charakterze bezwzględnie obowiązującym, a jako prawo podmiotowe, wzajemna pomoc jest prawem względnym, posiadającym skuteczność *inter partes*; zasadniczo ustaje wraz z ustaniem i unieważnieniem małżeństwa, a może istnieć w określonych okolicznościach po orzeczeniu separacji; może być on powiązany z innymi prawami i obowiązkami małżonków.

Obowiązek wzajemnej pomocy obejmuje wszystkie czynności faktyczne małżonka wspierające współmałżonka w wykonywaniu przez niego praw i obowiązków wynikających z małżeństwa. Są one bardzo różnorodne i mogą mieć charak-

⁶⁶ Tamże, s. 145.

⁶⁷ A. URBAŃSKA-ŁUKASZEWICZ, *Zakres uprawnienia małżonka do mieszkania będącego własnością współmałżonka*, „Studia Prawnicze” 2013, nr 4, s. 112.

ter majątkowy i niemajątkowy. Jednocześnie należy stwierdzić, iż nie istnieje katalog czynności, które stanowiłyby treść obowiązku wzajemnej pomocy, ze względu na różnorodność stosunków, jakie panują między małżonkami. Dlatego dokonana analiza doktryny i orzecznictwa pozwala na przedstawienie zagadnień, które należy brać pod uwagę w ramach rozpatrywania treści obowiązku wzajemnej pomocy między małżonkami. W tym kontekście należy wskazać: opiekę nad chorym małżonkiem, a nie porzucenie go w ciężkiej chorobie; pomoc na zasadzie współdziałania w opiece nad niepełnosprawnym członkiem rodziny – pomoc może mieć formę świadczenia pieniężnego lub osobistego; naruszenie zasady wierności jest zakłóceniem realizacji obowiązku świadczenia pomocy wzajemnej; pomoc małżonkowi w zwalczaniu problemu związanego z uzależnieniem od alkoholu, z tym że nie może ona być dokonywana wbrew dobru rodziny, w tym dobru małoletnich dzieci; dobrowolna pomoc małżonkowi w wychowywaniu jego dziecka, które jest dla niego pasierbem; pomoc współmałżonkowi w wypełnieniu jego obowiązku alimentacyjnego wobec jego krewnych; ułatwienie pracy zarobkowej drugiemu małżonkowi, polegające na łączeniu obowiązków zawodowych z zajęciami domowymi; pomoc w wykonywaniu zawodu i podejmowaniu oraz prowadzeniu różnych inicjatyw gospodarczych i pracy na własny rachunek, jednakże i w tym przypadku musi być brane pod uwagę współdziałanie dla dobra rodziny i zaspokajanie jej potrzeb, ponadto pomoc w postaci świadczonej pracy może być tylko nieodpłatna, okazjonalna i w niewielkim rozmiarze; jeśli współpraca małżonka przy prowadzeniu działalności gospodarczej nie ma charakteru stałego, nie może być podstawą do rozpatrywania ubezpieczeń społecznych, a jest jedynie realizacją obowiązku wzajemnej pomocy małżonków; brak formalnej więzi między małżonkami powoduje, iż małżonkowie nie realizują obowiązku wzajemnej pomocy, a tym samym nie istnieje podstawa nabycia renty rodzinnej po zmarłym małżonku; rozdzielnosc majątkowa małżonków nie wpływa na treść obowiązku wzajemnej pomocy małżonków, z tą kwestią jest powiązane prawo pomocy osobie fizycznej przyznawane przez sąd, czy to w zakresie całkowitym, czy częściowym, i tu w orzecznictwie nie ma zgodności – większość jednak jest zdania, że na zastosowanie prawa pomocy ma wpływ sytuacja majątkowa współmałżonka. W ramach obowiązku wzajemnej pomocy można również mówić o obowiązku gwaranta wzajemnego bezpieczeństwa na gruncie kodeksu karnego, a także o kwestii mieszkania rodzinnego.

BIBLIOGRAFIA

1. ŹRÓDŁA PRAWA

- Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. 1997, Nr 78, poz. 483 ze zm.
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, tekst jedn.: Dz.U. 2015, poz. 583 ze zm.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, tekst jedn.: Dz.U. 2014, poz. 121 ze zm.
- Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy, tekst jedn.: Dz.U. 2014, poz. 1502 ze zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. 1997, Nr 88, poz. 553 ze zm.
- Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, tekst jedn.: Dz. U. 2013, poz. 1442 ze zm.
- Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi, tekst jedn.: Dz. U. 2012, poz. 270 ze zm.
- Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, tekst jedn.: Dz.U. 2015, poz. 114 ze zm.

2. ORZECZNICTWO

- Uchwała pełnego składu SN Izby Cywilnej z dnia 18 marca 1968 r., III CZP 70/66, OSNC 1968, z. 5, poz. 77.
- Wyrok SN z dnia 18 marca 1999 r., I CKN 1050/97, OSNC 1999, nr 10, poz. 177, LEX nr 36872.
- Wyrok SN z dnia 9 listopada 2001 r., I CKN 438/00, LEX nr 529703.
- Wyrok SN z dnia 6 lutego 2002 r., V CKN 741/00, LEX nr 424457.
- Wyrok SN z dnia 20 maja 2008 r., II UK 286/07, OSNP 2009, nr 5-6, poz. 241.
- Wyrok SAp w Gdańsku z dnia 9 maja 2014 r., III AUa 1480/13, LEX nr 1488586.
- Wyrok SAp w Gdańsku z dnia 14 maja 2014 r., III AUa 1441/13, LEX nr 1477036.
- Wyrok SAp w Łodzi z dnia 11 lutego 2015 r., III AUa 678/14, LEX nr 1661221.
- Wyrok SA w Białymstoku z dnia 24 czerwca 1997 r., I ACr 162/97, OSA 1998, nr 9, poz. 42, LEX nr 34262.
- Wyrok SA w Poznaniu z dnia 9 września 2009 r., I ACa 565/09, LEX nr 756661.
- Wyrok SA w Katowicach z dnia 18 lutego 2010 r., I ACa 29/10, LEX nr 1120359.
- Postanowienie NSA z dnia 6 października 2004 r., GZ 71/04, ONSA WSA 2005, nr 1, poz. 8, LEX nr 141470.
- Postanowienie NSA w Warszawie z dnia 15 lipca 2008 r., II FZ 263/08, LEX nr 494287.
- Postanowienie NSA w Warszawie z dnia 23 lipca 2009 r., I FZ 272/09, LEX nr 552228.
- Postanowienie NSA w Warszawie z dnia 12 kwietnia 2010 r., I FZ 50/10, LEX nr 619705.
- Postanowienie NSA w Warszawie z dnia 18 maja 2010 r., II GZ 93/10, LEX nr 673853.
- Postanowienie NSA w Warszawie z dnia 3 listopada 2011 r., I OZ 817/111, LEX nr 1069736.
- Postanowienie NSA w Warszawie z dnia 15 marca 2012 r., I OZ 150/12, LEX nr 1136745.
- Postanowienie NSA w Warszawie z dnia 31 maja 2012 r., I OZ 410/12, LEX nr 1239478.
- Postanowienie NSA w Warszawie z dnia 10 lutego 2014 r., I FZ 530/13, LEX nr 1422571.

- Wyrok WSA w Łodzi z dnia 16 kwietnia 2010 r., II SA/Łd 180/10, LEX nr 620007.
Wyrok WSA w Warszawie z dnia 31 sierpnia 2010 r., I SA/Wa 875/10, LEX nr 737599.
Wyrok WSA w Łodzi z dnia 28 października 2010 r., II SA/Łd 1000/10, LEX nr 755666.
Wyrok WSA w Białymstoku z dnia 9 grudnia 2010 r., I ACa 565/10, OSAB 2011, nr 1, poz. 10-16, LEX nr 787368.
Wyrok WSA w Łodzi z dnia 5 kwietnia 2012 r., II SA/Łd 216/12, LEX nr 1139079.
Wyrok WSA w Poznaniu z dnia 16 października 2013 r., II SA/Po 719/13, LEX nr 1390267.
Wyrok WSA w Poznaniu z dnia 5 grudnia 2013 r., IV SA/Po 933/13, LEX nr 1437718.
Wyrok WSA w Lublinie z dnia 6 maja 2014 r., II SA/Lu 873/13, LEX nr 1467891.
Decyzja SKO we Wrocławiu z dnia 28 czerwca 2010 r., SKO 4316/57/10, LEX nr 726240.
Decyzja SKO we Wrocławiu z dnia 5 grudnia 2011 r., SKO 4316/165/11, LEX nr 1116845.

3. LITERATURA

- ANDRZEJEWSKI Marek, DOLECKI Henryk, HABERKO Justyna, LUTKIEWICZ-RUCIŃSKA Anita, OLEJNICZAK Adam, SOKOŁOWSKI Tomasz, SYLWESTRZAK Anna, ZIELONACKI Andrzej: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2013, LEX.
- DYONIAK Andrzej: Praca świadczona przez małżonka w zakładzie współmałżonka albo przy wykonywaniu przez niego zawodu, „Studia Prawnicze” 1992, nr 3-4, s. 55-65.
- GOETTEL Mieczysław: Koncepcja podstawowych praw i obowiązków małżonków w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, [w:] Tadeusz PŁOSKI i Justyna KRZYWKOWSKA (red.), Małżeństwo i rodzina w prawie kanonicznym, polski i międzynarodowym. Księga pamiątkowa dedykowana ks. prof. Ryszardowi Sztynchmillerowi, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2008, s. 343-355.
- GRZYBOWSKI Stefan, CZACHÓRSKI Witold (red.): System prawa cywilnego, t. I: Część ogólna, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985.
- HALBERDA Jan: Separacja – wybrane zagadnienia materialnoprawne (przesłanki, skutki), „Rejent” 2001, nr 11, s. 85-114.
- JĘDREJEK Grzegorz: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Małżeństwo. Komentarz do art. 1-61(6), Wolters Kluwer, Warszawa 2013, LEX nr 8753.
- IGNATOWICZ Jerzy, MIROSLAW NAZAR: Prawo rodzinne, wyd. II, LexisNexis, Warszawa 2006.
- KLIŚ Maciej: Źródła obowiązku gwaranta w polskim prawie karnym, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 1999, z. 2, s. 169-196.
- KOTŁOWSKI Dariusz Erwin: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Wybór orzecznictwa, Wolters Kluwer, Warszawa 2014, LEX nr 9080.
- KUCWAJ Monika: Wybrane przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego jako źródła obowiązku gwaranta, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2010, t. 82, s. 125-148.
- LECH-CHEŁMIŃSKA Magdalena, PRZYBYŁA Violetta: Praktyczny komentarz z orzecznictwem. Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Wydawnictwo Zrzeszenia Prawników Polskich, Warszawa 2006.
- PIĄTOWSKI Józef. S. (red.): System prawa rodzinnego i opiekuńczego, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985.
- PIETRZYKOWSKI Krzysztof (red.): Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem, C.H. Beck, Warszawa 2006.

- PIKUS Szymon: Równość mężczyzny i kobiety w małżeńskim prawie osobowym, [w:] Tadeusz RAKOCZY (red.), *Małżeństwo jako zawarty związek mężczyzny i kobiety*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2015, s. 93-102.
- RADWAŃSKI Zbigniew: *Prawo cywilne – część ogólna*, C.H. Beck, Warszawa 2002.
- SKĄPSKI Michał: Świadczenie pracy podporządkowanej w ramach małżeńskiego obowiązku pomocy (art. 23 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego), „Państwo i Prawo” 1999, z. 12(646), s. 56-68.
- SMYCZYŃSKI Tadeusz: Prawa i obowiązki małżonków, „Studia Prawa Prywatnego” 2007, z. 2(5), s. 1-21.
- SMYCZYŃSKI Tadeusz: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, C.H. Beck, Warszawa 1999.
- SMYCZYŃSKI Tadeusz: *Prawo rodzinne i stosunki rodzinnoprawne*, „Studia Prawa Prywatnego” 2007, z. 1(4), s. 15-39.
- TELUSIEWICZ Piotr: *Zasada wspólnoty małżeńskiej w polskim prawie rodzinnym*, Drukarnia Diecezjalna w Sandomierzu, Stalowa Wola 2008.
- SYLWESTRZAK Anna: *Skutki prawne separacji*, Wolters Kluwer business, Warszawa 2007.
- URBAŃSKA-ŁUKASZEWICZ Anna: Zakres uprawnienia małżonka do mieszkania będącego własnością współmałżonka, „Studia Prawnicze” 2013, nr 4, s. 95-128.
- WOLTER Aleksander, IGNATOWICZ Jerzy, STEFANIUK Krzysztof: *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, wyd. II, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1999.
- ZIELIŃSKI Andrzej: *Prawo rodzinne i opiekuńcze w zarysie*, wyd. II, Wolters Kluwer business, Warszawa 2011.

OBOWIĄZEK WZAJEMNEJ POMOCY MAŁŻONKÓW Z ART. 23 KODEKSU RODZINNEGO I OPIEKUŃCZEGO

STRESZCZENIE

W artykule podjęto zagadnienie jednego z obowiązków, zawartego w art. 23 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, jakim jest wzajemna pomoc małżonków. Celem artykułu jest analiza powstania, charakterystyka oraz wskazanie treści obowiązku wzajemnej pomocy między małżonkami. Przedmiotowy obowiązek powstaje wraz z chwilą zawarcia przez mężczyznę i kobietę związku małżeńskiego. Wynika on ze stosunku rodzinnoprawnego, jakim jest zawarcie małżeństwa; posiada złożoną konstrukcję prawną, jest więc obowiązkiem występującym po stronie jednego małżonka, a prawem po stronie współmałżonka; jest on normą o charakterze bezwzględnie obowiązującym, a jako prawo podmiotowe, wzajemna pomoc jest prawem względnym, posiadającym skuteczność *inter partes*; zasadniczo ustaje wraz z ustaniem i unieważnieniem małżeństwa, a może istnieć w określonych okolicznościach po orzeczeniu separacji; może być on powiązany z innymi prawami i obowiązkami małżonków.

Obowiązek wzajemnej pomocy obejmuje wszystkie czynności faktyczne małżonka wspierające współmałżonka w wykonywaniu przez niego praw i obowiązków wynikających z małżeństwa. Są one bardzo różnorodne i mogą mieć charakter majątkowy i niemajątkowy. Jednocześnie należy stwierdzić, iż nie istnieje katalog czynności, które stano-

wiłyby treść obowiązku wzajemnej pomocy, ze względu na różnorodność stosunków, jakie panują między małżonkami.

Słowa kluczowe: prawa i obowiązki małżonków, wzajemna pomoc, treść obowiązku wzajemnej pomocy, zawarcie małżeństwa

THE OBLIGATION OF THE MUTUAL SPOUSAL ASSISTANCE UNDER ARTICLE 23 OF THE FAMILY AND GUARDIANSHIP CODE

SUMMARY

The paper discusses one of the obligations included in Article 23 of the Family and Guardianship Code, i.e. the mutual spousal assistance. The objective of the paper is to analyse the origin, characterise and outline the substance of the obligation of mutual spousal assistance.

The obligation arises upon entering into a marriage, and it stems from the family-law relationship of contracting a marriage. This obligation is a complex legal construct, i.e. it constitutes an obligation of one spouse and a right of the other. Mutual assistance is a peremptory norm and a subjective right with *inter partes* effect. In principle, the obligation ceases to apply once marriage is dissolved or annulled, but can remain valid in specific circumstances after separation; it can be linked with other spousal rights and responsibilities.

The obligation of mutual spousal assistance includes all actual activities of a spouse to support the other spouse in exercising the rights and fulfilling the responsibilities related to marriage. These are substantially varied and can be financial or non-financial in nature. It should also be noted that due to the diversity of relationships between spouses, there is no catalogue of activities that would encompass all the aspects of mutual spousal assistance.

Key words: the rights and responsibilities of spouses, mutual assistance, the substance of the obligation of mutual assistance, contracting a marriage